

Lietuvių kalbos ir literatūros olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų mokiniam

2013 m.

9–10 klasės

Rajono (miesto) etapas

Užduočių atlikimo laikas – 2 val.

.....
mokykla/gimnazija

.....
dalyvio vardas, pavardė

Vertinimas:

I UŽDUOTIS

Pateiktus kūrinių pavadinimus įrašykite lentelėje, priskirdami kūrinius juos parašiusiems autoriams:

„Dieviškoji komedija“, „Herkus Mantas“, „Liūdna pasaka“, „Palangos Juzė“, „Pasikalbėjimas Giesminyko su Lietuva“, „Petras Kurmelis“, „Pragiedruliai“, „Sukilėliai“, „Trakų pilis“, „Vyšnių sodas“.

Dantė	
A. Baranauskas	
J. Biliūnas	
A. Čechovas	
J. Grušas	
Maironis	
V. Mykolaitis- Putinas	
Vaižgantas	
M. Valančius	
Žemaitė	

Vertinimas

Vertinimas: Už kiekvieną teisingai nurodytą kūrinį skiriama po 1 tašką.

Suma:**II UŽDUOTIS**

Atsakykite į klausimus:

- Šiame Priegliaus žiotyse esančiame mieste 1544 m. pirmasis Prūsijos hercogas įkūrė universitetą, svarbų lietuvių kultūrai. Šio universiteto profesorius buvo Stanislovas Rapolionis, palaidotas šio miesto katedroje. Šiame mieste taip pat profesoriavo garsus lituanistas Liudvikas Rėza, 1825 m. sudaręs pirmąjį lietuvių liaudies dainų rinkinį ir 1818 m. pirmasis išleidęs Kristijono Donelaičio „Metus“. Šiame mieste 1653 m. buvo išspausdinta pirmoji lietuvių kalbos gramatika. Dabar šis miestas, smarkiai subombarduotas per II-ąją pasaulinę karą, yra žinomas kitu vardu, miestui duotu 20 a. Kaip šį miestą visą laiką vadino lietuviai?

Vertinimas

- Šis miestas yra garsus savo gimnazija, kurioje mokėsi Jonas Basanavičius, Vincas Kudirka, Pranas Mašiotas, Jonas Jablonskis. Šio miesto gimnazija yra pavadinta Rygiškių Jono vardu. Šiame mieste lietuviškos spaudos draudimo laikais buvo aktyvūs „Varpo“ platintojai, o tarpukariu veikė ne viena knygų leidykla. Sovietmečiu miestas turėjo kitą vardą, kuris atgavus Lietuvai nepriklausomybę buvo pakeistas į senąją, vartotą XX a. pradžioje. Koks tai miestas?

Vertinimas: už kiekvieną teisingą atsakymą po 2 taškus.

Suma:

III UŽDUOTIS

Kareivėliai
Žirgelius girdė
Mergužėlė
Vandenėlį pylė.

Kai prijosiv
Žaliąją lankelę,
Sėsk, mergele,
Nuo bėro žirgelio.

– Sėsk, mergele,
Ant bėro žirgelio,
Josiv mudu
Per lygų laukelį.

Ištrauka iš Antano Juškos užrašytos dainos

Atsakykite į klausimus:

1. Kokia forma ištraukoje pavartotas veiksmažodis *josiv*? Kodėl šis veiksmažodis vartojamas tokia forma?

2. Kokia kalbos dalis yra žodis *mudu*? Parašykite šį žodį kilmininko linksniu ir sukirčiuokite. Koku linksniu jis vartojamas ištraukoje?

3. Savais žodžiais apibūdinkite, kokios spalvos yra *bėras* žirgelis (plg. *Sėsk, mergele, nuo bėro žirgelio*). Kokias dar arklių plauko spalvas žinote (parašykite tris)?

4. Išrinkite priesagas, kurias turi dainos ištraukoje pavartoti daiktavardžiai. Koku bendru žodžiu vadinami tokie priesaginiai daiktavardžiai? Iš kokios kalbos dalies dar reguliariai daroma į ištraukos priesaginius daiktavardžius reikšmę panašių priesagų vedinių?

5. Ką paprastai reiškia žodis *lankelė* (plg. *kai prijosiv žaliąją lankelę*)? Ką reiškia su žodžiu *lanka* susijęs frazeologizmas *į lankas išeiti*?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

IV UŽDUOTIS

[Apie žemaičius.] Toliau nuvykome į Žemaitiją per tankias ir nepaprastai dideles girias, kuriose įvairiu metu šviesią dieną regimos baisingos vizijos ir šmėklos. Mokslo vyrai mano, jog šitaip dedasi dėl to, kad ligi pat šiolei daugelis to krašto žmonių gyvena kaip žvėrys, be tikėjimo ir be religijos, ir ne tik garbina gyvulius bei kitas gyvačių baisenybes, bet dar ir dėl to, kad jie su velnio pagalba pasiverčia vilkais ar meškomis, taigi šėtonas, kaip matome, pas juos tebeturi labai didelę galią; jie tada visokiausiais pavidalais pasirodo keleiviams, juos vilkais pasivertę gali užpulti ar sudraskyti.

(Johanas Davidas Vundereris, *Kelionė per Daniją, Rusiją ir Švediją*, 1589, ištrauka)

Atsakykite į klausimus:

1. Kodėl Europos Viduramžių ir Renesanso autoriai Lietuvą dažnai vaizdavo neigiamai ir bauginamai?

Vertinimas

2. Ar šiame tekste minimas teiginys apie žemaičių sugebėjimą pasiversti meškomis gali turėti kokią nors realų, žemaičių tradicijas atspindintį pagrindą?

3. Kokį žymų prancūzų rašytoją Vakaruose išgalėję mitai įkvėpė parašyti fantastinę novelę apie Žemaitiją, kuriame vaizduojamas šis žmogaus ir lokio ryšys?

4. Kokiame Lietuvos herbe pavaizduotas lokys?

5. Kokiame lietuvių literatūros kūrinyje meška yra pavaizduota kaip žemaičių alegorija?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

V UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus:

1. Iš kokių žodžių padaryti etnonimai *žemaičiai* ir *aukštaičiai*? Kodėl žemaičiai ir aukštaičiai yra taip vadinami?

Vertinimas

2. Kuriame amžiuje ir kur pirmą kartą paminėti žemaičiai?

3. Kuri tarmė – aukštaičių ar žemaičių – artimesnė bendrinei kalbai? Kodėl?

4. Nurodykite du žinomus kalbininkus, kurie tyrė ar tiria tarmes. Kokiu tarptautiniu žodžiu jie vadinami?

5. Lenkijos Respublikoje (apie Puską, Seinus, Suvalkus) nuo seno gyvena žmonių, kalbančių lietuviškai. Kokia lietuvių kalbos tarmė – žemaitiškai ar aukštaitiškai – ten kalbama? Kokiose dar kaimyninėse Lietuvos valstybėse nuo seno gyvena lietuviškai kalbančių žmonių?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

VI UŽDUOTIS

„Iki pastatant Babilonijos bokštą visi žmonės lietuviškai kalbėję...“

(*Andrius Vištelis*)

Atsakykite į klausimus:

1. Kas tas Babilonijos (Babelio) bokštas? Kurs jis minimas pirmą kartą?

Vertinimas

2. Kokia buvo seniausia Lietuvoje išplitusi lietuvių tautos ir kalbos kilmės teorija? Kokiuose kūriniuose ji buvo plėtojama?

3. Išvardinkite baltų kalbas, kuriomis buvo sukurta raštijos paminklų.

4. Kas ir kada išleido pirmąją spausdintą lietuvišką knygą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

VII UŽDUOTIS

Jums pateikti žodžiai: *amžinybė, džiaugsmas, gėla, kančia, pasitenkinimas, sielvartas, skausmas, širdgėla, tikrovė.*

Atlikite užduotis:

1. Pasirinkite vieną sinonimų porą ir sugalvokite sakinį (sakinius), kad iliustruotumėte žodžių poros sinonimiškumą.

Vertinimas

2. Pasirinkite vieną antonimų porą ir sugalvokite sakinį (sakinius), kad iliustruotumėte žodžių poros antonimiškumą.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

VIII UŽDUOTIS

Toliau pateikti du sakiniai:

1. Mokytojas nuoširdžiai padėkojo mokyklos *sargienei* už išgirstą patarimą.
2. Mokyklos sargas buvo vedęs ir turėjo žmoną: *sargienė* buvo valytoja.

Atsakykite į klausimus:

1. Kokia yra sakiniuose kursyvu pažymėtų žodžių reikšmė? Ką paprastai žymi asmenis įvardinantys moteriškosios giminės daiktavardžiai, padaryti su priesaga *-ienė*?

Vertinimas

2. Ar galėtų būti pagal dabartines lietuvių kalbos normas žmonai suteikta pavardė *Sargienė*, jeigu jos vyro pavardė būtų *Sargius*? Ar galėtų būti kitų variantų? Jeigu taip, parašykite.

3. Kuo skiriasi ir kuo panašus žodžio *sargienė* kirčiavimas į žodžio *kiškienė* kirčiavimą? Pateikite abu žodžius sukirčiuotus.

4. Su koku lietuvių kalbos veiksmažodžiu pagal kilmę yra susijęs žodis *sargas*? Nurodykite žodžio *sargas* galūnę ir parašykite, kam ji reikalinga.

5. Parašykite dusliąsias poras turinčius skardžiuosius priebalsius, esančius žodyje *išgirstą*. Suraskite skardųjį šio žodžio priebalsį, kuris neturi dusliosios poros.

Vertinimas: **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas)

Suma:

IX UŽDUOTIS

*Ir kuo aš kalta,
kad juokiasi miestas, jaunikiai ir vergės.
Ir kuo aš kalta,
kad lieku nuobodi ir keista Penelopė.
Aš noriu tau židiniu šviesti
pro metų ir sienų kiautą.
Gryna kaip idėja
tau noriu išsaugoti tyro vandens
nepalietą sklidiną amforą.
Tegul visos moterų kartos
jaus tą laukimą, į mano širdį įdėtą,
išgirdusios jūrų užimą kriauklėj
ir matydamos tuščią kambarį.*

(Judita Vaičiūnaitė, Penelopė, ištrauka)

Atsakykite į klausimus:

1. Kokiai literatūros rūšiai priklauso šis kūrinys?

2. Kaip vadinama eilėdaros sistema, kuria parašytas šis eilėraštis?

3. Ar Judita Vaičiūnaitė yra pirmoji lietuvių lyrikė, rašiusi tokios eilėdaros eilėraščius?

4. Kas buvo Penelopė, kokiam literatūros kūrinyje ji pirmą kartą buvo įamžinta?

5. Ką simbolizuoja Penelopė?

6. Iš kokios kalbos kilęs daugelyje indoeuropiečių kalbų įsitvirtinęs žodis „idėja“?

Vertinimas

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

X UŽDUOTIS

Sniegas kniojosi ir čirškė aplediję spygliai. Drebulys perbėgo mišką. Jis pasidarė trankiai garsus, atpalaiduojąs iš savęs visa, ką buvo sugėręs per ilgus žiemos mėnesius, ką šaltis buvo sukalęs akmenine kūle į žemę. Griūvančių medžių trenksmas ir sukelto vėjo ūžesys pjovėsi biržėmis ir skynimais. Žalios metalinės musės balsu zirzė pjūklai, žlegėjo ir viauksėjo kirviai, ir eigulį šaukiančiojo ūkavimas skardėjo ilgai, pratisai, lyg skerdžiaus ragas.

(Marius Katiliškis, *Miškais ateina ruduo, ištrauka*)

Atsakykite į klausimus:

1. Ar žodžių junginyje *viauksėjo kirviai*, pavartotame ištraukoje, galima įžvelgti tropą? Jeigu taip, tai kokį ir kuo jis remiasi?

Vertinimas

2. Tiksliai parašykite, kokia kalbos dalis yra tekste pavartotas žodis *šaukiančiojo*? Kuo gramatiškai nuo šio žodžio vardininko skiriasi žodis *atpalaiduojąs*?

3. Iš sakinio *Griūvančių medžių trenksmas ir sukelto vėjo ūžesys pjovėsi biržėmis ir skynimais* išrinkite pažyminius ir juos suskirstykite pagal rūšį.

4. Kokiam jungtukinių sudėtinių sakinių tipui priklauso ištraukos sakiny *Sniegas kniojosi ir čirškė aplediję spygliai*? Iš ko galima spręsti?

5. Kodėl ištraukos sakinyje *Sniegas kniojosi ir čirškė aplediję spygliai* prieš jungtuką *ir* nėra kablelio?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

XI UŽDUOTIS

Kalbasi bambizas, popas ir katalikų kunigas, kaip jie atsiskaito pinigais su Dievu. Bambizas sako:

– Aš tai raudonus, mėlynus sau pasiimu, o kas lieka – Dievui.

Popas sako:

– Aš tai popierinius sau pasiimu, o Dievui – skambančius.

Katalikų kunigas sako:

– Aš tai visus Dievui atiduodu. Metu į dangų visus, o kiek jis nori, tepasiima. Kas nukrenta ant žemės – tai mano.

Atsakykite į klausimus:

1. Kokiam lietuvių tautosakos žanrui priklauso šis tekstas? Kokie būdingiausi šio žanro požymiai?

Vertinimas

2. Kas yra tekste minimi „bambizas“ ir „popas“?

3. Kas laikomas lietuvių tautosakos rinkimo ir skelbimo pradininku? Kodėl?

4. Viena iš nurodytų asmenybių yra lietuvių tautosakos tyrinėtoja. Kuri?

a) Viktorija Daujotytė, b) Bronislava Kerbelytė, c) Vanda Zaborskaitė

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

XII UŽDUOTIS

Tarp abėcėlės tvarka nurodytų lietuvių rašytojų literatūrinių pavardžių bei pseudonimų yra ir tikrų pavardžių. Nurodykite jas:

Aistis, Donelaitis, Maironis, Nėris, Putinas, Siroydas, Vaižgantas, Valančius, Vydūnas, Žemaitė.

Vertinimas

Vertinimas: už kiekvieną teisingą atsakymą skiriamas 1 taškas.

Suma:

XIII UŽDUOTIS

*Ir aš nei vergas, nei žynys,
Tiktai svajonių kalinys –
Kalbu, kada krūtinė šneka.
Pamiršdamas draugus ir taką,
Kuriuo nūn spaudžiasi visi:
Vergai, skriaudikai ir liuosi.*

(Faustas Kirša, Ekstazė, ištrauka)

*Be baimės ženk į savo tamsų kelią,
Nors priklausai, žmogau, nuo valandų –
Ne žemės dulkės spelgia tavo dalią,
Ne šitai žemei pagimdytas tu...*

(Jurgis Baltrušaitis, Linkėjimai, ištrauka)

*Gyvenu aš savo viešpačio namuose,
Nepažįstamas, užklydęs pakeleivis.
Kur einu – visur atverti vartų vartai,
Bet išeit į plačią laisvę negaliu.*

(Vincas Mykolaitis-Putinas, Vergas, ištrauka)

Atsakykite į klausimus:

1. Kokia literatūrinė srovė sieja šiuos tris eilėraščius?

--

2. Kokius žinote žymius pasaulinius šios literatūros srovės atstovus? Paminėkite bent du.

--

3. Apibūdinkite esminius šios srovės poezijos aspektus.

--

Vertinimas

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

--

XIV UŽDUOTIS

Toliau pateikti sakiniai iš Žemaitės kūrybos:

1. Jeigu nori, tuojau išperšu: ten merga nors ir be kraičio, bet storai pinigauta, tikrai geras kqsnis.
2. O kitur šeiminkė – kokia ragana, negana gero kqsnelio Jonelis nemato, dargi nė duonos nėra iki privalgant.
3. Reikia skatiko, paskutinį kqsnią nuo burnos nutraukęs turi parduoti.
4. Pati, rodos, duonos kqsnio nemato, iš kur bus vaikai stambūs.

Atsakykite į klausimus:

1. Raskite sakiniuose frazeologizmus, kuriuos sieja tas pats žodis ar jo vedinys, ir paaiškinkite, ką jie reiškia.

Vertinimas

--

2. Kokio veiksmazodžio formomis paaiškintumėte, kodėl *kqsnis* rašomas su *q*?

--

3. Kaip dvejopai morfologiškai (atkreipkite dėmesį į kalbos dalį) būtų galima interpretuoti žodį *pati*?

--

4. Parašykite sakinyje vartojamo veiksmazodžio *išpiršti* pagrindines formas ir jas sukirčiuokite. Iš ko padarytas veiksmazodis *išpiršti*?

--

Vertinimas: **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas)

Suma:

--